

ВІДГУК

офіційного опонента

доктора педагогічних наук, професора

Дубасенюк Олександри Антонівни

про дисертаційне дослідження Лазаренко Наталії Іванівни
«Тенденції професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах
України в умовах євроінтеграції» подане на здобуття наукового ступеня
доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія та методика
професійної освіти

Дисертаційна робота присвячена актуальній проблемі дослідження тенденцій професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції, оскільки сучасний етап розвитку освіти характеризується ґрунтовними і багатоаспектними євроінтеграційними перетвореннями. Результати аналізу законодавчих актів і нормативно-правових документів свідчать, що нині в нашій державі чітко визначено орієнтири входження до європейського простору. У контексті європейських вимог щодо забезпечення якості вищої освіти насущною є модернізація освітньої діяльності, особливо педагогічної.

Українська система освіти з метою уможливлення європейської інтеграції має орієнтуватися на основні цінності західної культури (парламентаризм, права людини, права національних меншин, лібералізація, свобода пересування, свобода здобуття освіти будь-якого рівня, освіта впродовж життя тощо). А тому, як наголошує дисертант, теорія і практика професійної підготовки вчителя в Україні мають бути узгоджені з теоретико-методологічними засадами організації освітнього простору в країнах Європи. В концепції «Нова українська школа» (2016) зазначено, що українська держава потребує підготовки вчителя нової генерації, здатного до впровадження прогресивних ідей вітчизняного та зарубіжного педагогічного досвіду в освітянську практику у контексті інтеграції в європейський простір.

Дисертантом вибудовано чітку логіку процесу професійного становлення від поступового самовизначення, невід'ємно пов'язаного із усвідомленням себе в майбутній професії, виникненням потреби в розвитку професіоналізму і самозростання до чітко окресленої професійно-педагогічної спрямованості, яка передбачає цілеспрямоване формування образу себе як професіонала у сходженні до вершин педагогічної майстерності.

Заслуговує схвалення чіткість і обґрунтованість визначення мети, об'єкта, предмета дослідження. Погоджуємось із окресленими завданнями дисертаційної роботи. Вивчення основних концептуальних положень дисертації дозволяє скласти загальне позитивне уявлення про науковий апарат, структуру і логіку зазначеної праці, її інструментарій, способи інтерпретації отриманих даних, що являє повний дослідницький цикл. Отже, основні теоретичні, методологічні і методичні засади проведеного дослідження, що визначають його стратегію і тактику, є достатньо

переконливими. Дисертанткою на різних етапах наукового пошуку послуговується широкою джерельною базою, що охоплює 658 найменувань, зокрема 145 іноземною мовою.

Рецензована дисертаційна робота відповідає нормативним документам МОН України і виконана відповідно до держбюджетної теми «Теоретико-методичні засади формування загальнопедагогічної компетентності сучасного вчителя в контексті становлення європейського простору вищої освіти» (№ 0115U002571) і науково-дослідної роботи кафедри педагогіки і професійної освіти Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського «Методологія і технологія педагогічного супроводу особистісно-професійного розвитку майбутнього вчителя» (№ 0111U001620), Тема докторської дисертації затверджена вченою радою Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського (протокол № 2 від 9. 09. 2015 р.) та узгоджена в Міжвідомчій раді з координації наукових досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 4 від 20.06. 2017 р.).

До найбільш істотних наукових результатів дослідження віднесено: цілісне і системне дослідження проблеми тенденцій професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції; визначення сутності феномену педагогічної освіти України у вимірі потреб оновлення й євроінтеграційного руху; обґрунтування теоретико-методологічних засад професійної підготовки вчителів в умовах євроінтеграції; розробка та представлення системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції; здійснення експериментальної перевірки ефективності системи вдосконалення підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції.

Результати дослідження досить повно висвітлені в публікаціях автора: усього представлено 58 праць, з яких 1 одноосібна монографія, 5 статей у колективних монографіях, методичних рекомендаціях, 22 статей у фахових виданнях України, (з них 3 у збірниках, включених до міжнародних наукометричних баз), 8 статей у закордонних виданнях, 8 статей у збірниках наукових праць, що засвідчують апробацію результатів дисертації.

Наукові положення, висновки і пропозиції дисертації апробовані на багатьох науково-практичних конференціях, зокрема міжнародних (Польща, Чехія, Білорусія, Узбекистан та ін.), що дає вагомі підстави їх урахування в педагогічній науці та практиці професійної підготовки майбутнього вчителя.

Дисертація належним чином структурована. Складається з п'яти розділів, списку літератури, додатків взаємопов'язаних і взаємозалежних між собою.

У першому розділі дисертації «**Феномен педагогічної освіти України у вимірі потреб оновлення і євроінтеграційного руху**». На основі глибокого вивчення результатів наукових досліджень із філософії, історії,

соціології, педагогіки, психології та порівняльної педагогіки, а також вітчизняних, зарубіжних літературних та документальних джерел автором уточнено зміст понять інтеграція, глобалізація, транснаціоналізація, інтернаціоналізація, євроінтеграція, європейський освітній простір, європеїзація та сформульовано авторські визначення окремих понять.

Визначено провідні вимоги до професіоналізму вчителя в умовах євроінтеграції. На основі аналізу вимог до вчителя-європейця окреслено основні професійні вимоги, що дають право вчителю стати повноцінним «громадянином Європи», бути конкурентоспроможним фахівцем у педагогічній галузі і реалізувати свій творчий потенціал у будь-якій із європейських чи інших держав. Серед цих вимог головними є такі: європейські знання, європейська ідентичність, європейська мультикультурність, європейська мовна компетентність, європейський професіоналізм, академічна і професійна мобільність. Отже, професійна підготовка має відповідати європейському рівню якості освіти.

Дисертантом доведено, що для педагога нової генерації необхідна орієнтація на загальнолюдські, національні цінності та особистісні інтереси, здійснення пошуку нових смислів, цілей, змісту, форм і методів педагогічної діяльності. Підґрунтям для такої перебудови освіти може стати досвід країн – членів Європейського Союзу, вивчення та аналіз якого нині здійснює чимала плеяда українських науковців.

Авторкою наголошено, що більшість педагогічних університетів нашої держави шукає шляхи розв'язання проблеми підвищення якості освіти відповідно до вимог європейських стандартів, однак у компонентах університетської підготовки вчителів недостатньо виокремлено ідеї та методологічні підходи до вирішення проблеми євроінтеграції. Погоджуємося з дисертанткою, що потребують системного вивчення питання стосовно транснаціонального вектору розвитку вищої освіти, співвіднесення їх з українськими реаліями. У цьому напрямі дисертанткою виділено ключові пріоритети: можливість здобуття якісної освіти для кожної людини, незалежно від її економічного становища, віку, статі та місця проживання; відповідність вітчизняної освіти європейським стандартам і вимогам; забезпечення підтримки навчання кращої молоді в авторитетних навчальних закладах не лише України, а й світу та використання своїх знань для успішної педагогічної діяльності, розвитку української держави.

У другому розділі **«Розвиток професійної педагогічної освіти в країнах Європейського Союзу»** представлено результати вивчення й узагальнення міжнародного досвіду реформування вищої педагогічної освіти дали змогу обґрунтувати потребу створення інноваційної системи педагогічної освіти з урахуванням етнонаціональних та соціально-економічних досягнень кожної країни, усталених європейських традицій і потреб суспільства до підготовки вчителів, орієнтації університетів на дослідницьку діяльність, формування нових вимог до якості освіти, напрямів

і рівнів підготовки фахівців. Проведений Лазаренко Н.І. аналіз досліджень засвідчив, що одним із результатів реформування вищої педагогічної освіти стало створення в багатьох державах Європи професійних стандартів підготовки педагогів, що постають основою для оцінювання сучасного рівня професійної діяльності конкретних педагогів. Останнє є орієнтиром для побудови сучасних програм педагогічної освіти і професійного розвитку педагогів.

Дисертанткою глибоко вивчено особливості розвитку та реформування вищої педагогічної освіти у Великій Британії, Фінляндії, Німеччині, Франції, Данії, Норвегії, Ірландії, Польщі, Італії та ін., здійснене на основі 78 документальних оригінальних джерел. Це підтвердило ґрунтовні взаємозв'язки між теорією, практикою і науковим пошуком з метою посилення практичної складової підготовки за допомогою розвитку практико-орієнтованих маршрутів; підвищення вимог до особистісних, освітніх, професійних досягнень і до здібностей абітурієнтів; створення багатоетапної системи відбору та прийому кандидатів на навчання; розширення повноважень шкіл різних типів у процесі підготовки і працевлаштування вчителів, збереження своєї культури, мови та національної ідентичності. Це сприяє визначенню загальних закономірностей розвитку освіти, уникненню помилок, спричинених однобічністю і поспішним запозиченням зарубіжного досвіду, служить формуванню відкритого освітнього простору.

Вивчення сучасних методологічних, історичних, соціокультурних, методичних підходів, а також технологічних та соціально-економічних змін уможливило виявлення тенденцій розвитку педагогічної освіти у країнах ЄС, серед яких: перетворення сучасної освіти в складну, багатоаспектну й цілісну спеціалізовану систему зі своїми власними закономірностями функціонування та розвитку; універсалізація напрямів функціонування освітніх систем; створення інтегрованої системи навчання на основі розширення фундаментальної, гуманітарної та природничо-наукової складових; індивідуалізація освітнього процесу; диверсифікація психолого-педагогічної підготовки; підвищення питомої ваги педагогічної практики; практикоорієнтована спрямованість педагогічної освіти; поступове підвищення академічного статусу педагогічної освіти; комерціалізація вищої освіти як наслідок глобалізації поряд з іншими чинниками.

Тенденції розвитку педагогічної освіти в країнах Європи вплинули на необхідність реформування професійної підготовки вчителя в Україні. Зміни, що відбуваються у вітчизняній системі педагогічної освіти, впливають на формування тенденцій, структурованих авторкою на макро-, мезо- і мікрорівнях.

На цій основі обґрунтовано положення про те, що сукупність сучасних світоглядних ідей і теорій впливає на визначення основних закономірностей

розвитку освіти; методологію навчання і виховання; а також стратегії і тактики науково-педагогічної та практичної педагогічної діяльності.

У третьому розділі «Теоретико-методологічні засади професійної підготовки вчителів в умовах євроінтеграції» обґрунтовано наукові основи, що поєднують філософсько-педагогічні ідеї, закони, закономірності, принципи та положення педевтології, психопедагогіки, педагогічної і вікової психології, андрагогіки й інших субдисциплін педагогічної науки.

У процесі розроблення концептуальної моделі стратегічного розвитку педагогічного університету в умовах євроінтеграції дисертанткою враховано прогресивні і конструктивні ідеї провідних педагогічних університетів України і світу; положення законодавчих актів і нормативно-правових документів. До основних стратегічних напрямів віднесено такі як-от: модернізація структури університету згідно зі змінами національної системи вищої школи та в контексті інтеграції до європейського освітнього й наукового простору; розширення функцій педагогічного навчального закладу як науково-освітнього, культурного й соціально-просвітницького центру; запровадження внутрішньої системи забезпечення якості освіти для досягнення позитивної динаміки підвищення якості підготовки вчителів; розвиток корпоративної культури, спрямованої на підвищення іміджу педагогічного університету; формування інноваційного освітнього середовища, спрямованого на оновлення внутрішнього й зовнішнього духовного простору; створення в університеті інклюзивного середовища; розширення міжнародної співпраці як важливої умови інтеграції до європейського та світового освітнього й наукового просторів.

Аналіз результатів наукового пошуку та багатолітній педагогічний досвід автора підтвердили, що розроблена стратегія розвитку педагогічного університету та її послідовна реалізація впливає на позитивну динаміку якості професійної підготовки вчителя (на методологічному, організаційному, змістовому й методичному рівнях, а також на рівні управління).

Однією з ключових умов підготовки майбутніх учителів відповідно до вимог євроінтеграції є інтернаціоналізація педагогічного університету. Проаналізовано академічні, економічні, політичні, соціально-культурні та інші чинники інтернаціоналізації вищої освіти. Здійснений моніторинг діяльності педагогічних університетів засвідчив, що розвиток міжнародної співпраці реалізується у спільній науковій діяльності відповідно до укладених угод про співпрацю. Це підтверджує забезпечення представництва цих закладів на європейському ринку освітніх послуг; участь у міжнародних програмах, проєктах, діяльність у різних фондах; отримання фінансової підтримки для проведення досліджень у вигляді грантів; організація міжнародних конференцій і участь викладачів українських університетів у наукових форумах за кордоном; постійний обмін інформацією, підготовка спільних наукових публікацій; стажування науково-

педагогічних працівників за кордоном, обмін досвідом науково-педагогічної діяльності; створення спільно з зарубіжними партнерами культурно-освітніх і навчально-методичних центрів та навчальних закладів нового типу.

На основі аналізу стратегічних напрямів розвитку педагогічних університетів в умовах інтеграції до європейського освітнього та наукового простору визначено напрями інтернаціоналізації педагогічного університету, що враховують євроінтеграційну спрямованість України

У четвертому розділі «Система вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції» дисертантом доведено, що інтеграція України у європейський науково-освітній простір об'єктивно потребує створення оптимального балансу між внутрішньою та зовнішньою академічною мобільністю, імпортом та експортом освітніх послуг.

Необхідною умовою підвищення якості педагогічної освіти є використання інформаційно-комунікаційних технологій в освітньому процесі. Узагальнення результатів аналізу основних чинників глобалізації цифрового простору світового інформаційного співтовариства дало змогу дійти висновку, що інформатизація розширює можливості для розвитку педагогічної освіти: адаптація до навколишнього середовища і динамічних соціальних змін, що відбуваються; створення кожному учаснику освітнього процесу необхідних умов для здобуття необхідних знань; забезпечення розвитку неперервного, інклюзивного навчання та навчання дорослих; створення умов для індивідуального навчання через системи відкритої освіти; розвиток принципово нових засобів і технологій мережевих комунікацій.

Авторкою обґрунтовано положення щодо особливого значення впровадження у сферу педагогічної освіти інформаційно-освітнього середовища (ІОС), що визначається дисертанткою як єдиний інформаційний простір університету та є системно організованою сукупністю інформаційного, технічного, навчально-методичного та кадрового забезпечення неперервної професійної підготовки майбутніх учителів до педагогічної діяльності в умовах інформаційного суспільства. ІОС університету функціонує поетапно як певна соціальна спільнота, яка формує і розвиває сукупність взаємозв'язків у контексті соціокультурної світоглядної адаптації викладачів і студентів до європейського освітнього простору.

Лазаренко Н.І. доведено, що в умовах розвитку освітнього процесу, орієнтованого на пошук інноваційних моделей навчання, стратегічним напрямом професійно-педагогічної діяльності в педагогічному університеті є не лише підготовка студентів до роботи в системі освіти, а й забезпечення професійного розвитку особистості та її творчої самореалізації.

Виділено певні спільні риси, способи ефективного навчання, найбільш успішних учителів. Діяльність учителя має творчий характер, оскільки професійні завдання, що стоять перед ним, вимагають здатності постійно

створювати нові знання, інтегрувати їх, здійснювати пошук і розробляти нові педагогічні методи й освітні технології. Тому важливим є розвиток Soft Skills, які, на нашу думку, мають урахувати як особистісні риси (екстраверсія, доброзичливість, відкритість досвіду, оптимізм, ініціативність, креативність, критичне мислення, управління часом), навички міжособистісного спілкування (комунікабельність, навички роботи в команді та навички лідерства, вільне володіння іноземними мовами).

На основі вивчення літературних джерел, власного досвіду й аналізу діяльності експериментальних навчальних закладів виокремлено напрями розвитку Soft Skills майбутніх учителів в умовах євроінтеграції педагогічної освіти в Україні: розвиток Soft Skills у процесі вивчення професійно орієнтованих та вибірково дисциплін; застосування інноваційних технологій для розвитку Soft Skills майбутніх учителів; розвиток навичок міжособистісного спілкування під час навчання на мовних курсах.

У ВДПУ імені Михайла Коцюбинського реалізовано запропонований дисертанткою творчий проєкт «Учитель XXI століття: європейський вимір», що уможливило створення п'яти лабораторій: «Лабораторія мотивації обдарованої студентської молоді до лідерства»; «Лабораторія педагогічного інсайту: освітні технології XXI століття»; «Лабораторія професійного становлення майбутнього вчителя»; «Лабораторія з підготовки студентів, учителів, батьків до роботи в інклюзивному середовищі»; «Лабораторії педагогічної майстерності»; а також історико-педагогічної студії-вітальні та педагогічного клубу «Секрети створення міцної сім'ї».

З метою підготовки майбутніх педагогів до психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами створено «Центр авторських методик і модерних практик», який є місцем соціальної інтеграції студентів, викладачів, дітей і батьків. Він є цілісним освітнім майданчиком для дітей і дорослих із різними стартовими позиціями і потребами й особливостями в навчанні. Цінність запропонованих форм роботи полягає в науково-обґрунтованій організації процесу підготовки майбутніх педагогів до створення інклюзивного освітнього простору для дітей з особливими освітніми потребами на основі системності, послідовності та наступності в організації виховної роботи. Це уможливорює налагодження ефективної взаємодії між суб'єктами цього процесу, а також забезпечує необхідні можливості розвитку, соціалізації дітей з особливими освітніми потребами.

Одним із національних пріоритетів України є об'єктивна потреба представлення науки держави у глобальному науково-інформаційному просторі та підвищення рівня її впливовості у світі. Наголосимо на потребі зміщення акцентів у функціонуванні бібліотеки як однієї із інфраструктурних інформаційно-комунікаційних складових університету та підвищення ролі бібліотек вищої школи у розвитку інституціональних місій і цілей. Діяльність університетської бібліотеки спрямовується на формування електронних ресурсів, популяризацію ідей відкритого доступу, побудову

загальнодоступних архівів наукової інформації, підвищення вебметричного рейтингу університету. Підвищення рейтингу педагогічних університетів спонукає до принципової зміни підходів до висвітлення результатів наукових досліджень, адже публікації, наукові розробки можуть стати відомими у світі, зацікавити наукову спільноту, відкрити шлях до отримання грантів.

До стратегічно важливих напрямів діяльності сучасних педагогічних університетів відносимо зростання рівня представництва університетської науки в міжнародному інформаційному просторі. Для цього потрібно забезпечувати науковців потужними вітчизняними та світовими інформаційними ресурсами. Першочерговим є те, щоб фахові збірники увійшли до якомога ширшого кола реферативних та наукометричних баз наукової літератури, а в перспективі – до бази Scopus та/або Web of Science.

У п'ятому розділі «Перевірка ефективності системи вдосконалення підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції» представлено поетапні результати: теоретико-концептуального (2012-2013 рр.), аналітико-пошукового (2014-2015 рр.), організаційно-формульованого (2015-2018 рр.), узагальнювального (2018-2019 рр.). Відповідно програма дослідно-експериментальної роботи передбачала: визначення етапів, завдань і програми проведення дослідження; визначення методів дослідження; проведення лонгітюдного і порівняльного експериментів та інтерпретацію їхніх результатів методами математичної статистики з метою визначення ефективності впровадження в професійну підготовку майбутніх учителів концептуальної моделі та системи вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції.

Експериментально підтверджено, що система вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції є динамічною, цілеспрямованою, інтенсивною й продуктивною. Це зумовлено професійними вимогами до українського вчителя в контексті європейських інтеграційних процесів; впливом ціннісно-смыслового потенціалу глобалізаційних та євроінтеграційних процесів на модернізацію педагогічної освіти в Україні.

У процесі дослідно-експериментальної роботи відбулися такі позитивні зміни: значно зросли індекси Гірша 60% науково-педагогічних працівників, що вплинуло на зростання загального індексу Гірша ВДПУ імені Михайла Коцюбинського в базі Google Scholar (з $h = 19$ у серпні 2016 року до $h = 55$ у червні 2019 року). У понад 10 разів збільшилась загальна кількість публікацій у наукометричних базах Scopus або Web of Science і в 5 разів зросла кількість викладачів, які мають понад 5 публікацій у цих базах; також зросла кількість призових місць у студентських олімпіадах і конкурсах, що суттєво впливає на престижність університету та його конкурентоспроможність.

Значно збільшився відсоток науково-педагогічних працівників із науковими ступенями і вченими званнями (до 82%); збільшилась кількість закордонних стажувань; зросла кількість організованих на базі Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського конференцій, семінарів і круглих столів; для студентів уможливлено доступ до освітніх програм інших країн; створено умови для творчої наукової діяльності професорсько-викладацького складу; зменшилися ризики академічного «інбридингу» – деградації викладачів унаслідок неможливості оновлювати свій науковий потенціал у зв'язку з недооцінкою важливості обміну науковою інформацією з членами міжнародної наукової спільноти.

Узагальнення результатів здійсненого дисертанткою наукового пошуку уможливило визначення перспектив розвитку професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів. Уважаємо за доцільне сконцентрувати в подальшому зусилля науковців і управлінців освітою на: реформуванні педагогічної освіти з урахуванням прогресивних і конструктивних ідей європейського досвіду, національних культурних і науково-освітніх здобутків; посиленні уваги до іншомовної підготовки для сприяння мобільності сучасного педагога; створенні моделі європейського педагога.

Отже, практично доведено, що розроблена система професійного становлення майбутнього вчителя, яка ґрунтується на сучасних освітніх парадигмах та концепціях, включає відповідні організаційно-педагогічні умови та структурно-функціональну модель професійного становлення на основі загальнопедагогічної підготовки, та її реалізація в освітньому процесі педагогічних університетів сприяє якісному особистісному й професійному зростанню майбутніх учителів.

Новизна і вірогідність висновків підтверджується результатами експериментального дослідження і не викликає сумніву.

Здійснений нами аналіз дисертації Лазаренко Н.І. дає підстави для висновку щодо наукової новизни одержаних результатів, його теоретичного і практичного значення, про яке зокрема свідчать авторські одноосібні монографії «Професійна підготовка вчителів у педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції».

Теоретичні положення, напрацьований значний авторський доробок, виявлені тенденції, розроблена система вдосконалення професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції висновки можуть бути використані з метою вдосконалення процесу професійної підготовки майбутніх учителів, для підвищення якості педагогічної освіти, для подальшого розвитку міжнародної співпраці. Отже, можна констатувати, що мету і завдання дисертаційного дослідження досягнуто. Існують усі підстави визнати валідними висновки, їх практичне

спрямування на якісне вдосконалення професійно-педагогічної підготовки майбутніх учителів в умовах євроінтеграційних процесів.

Загалом позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертантом результатів, варто зазначити деякі дискусійні положення щодо змісту роботи, а також висловити окремі побажання.

1. Характеризуючи наукову новизну отриманих результатів, Лазаренко Н.І., зазначає, що нею «уточнено зміст педевтологічних положень щодо розвитку педагогічної освіти України у вимірі потреб оновлення і євроінтеграційного руху». Це спонукає до роздумів, адже, з урахуванням проведеного дослідження, виконаного дисертанткою, можна було б це положення не лише уточнювати, а й акцентувати увагу на введенні в науковий обіг України педевтології як субдисципліни педагогічної науки.

2. У розділі 2 «Розвиток професійної педагогічної освіти в країнах Європейського Союзу» дисертантом викладено окремі результати вивчення особливостей розвитку та реформування вищої освіти в країнах Європи. Позитивно оцінюючи такий підхід, бажано з'ясувати необхідність виокремлення автором з урахуванням історико-педагогічного й сучасного досвіду, наприклад, Республіки Польща та Фінляндії. Крім того бажано було б чіткіше виділити критерії оцінювання професійної педагогічної освіти в європейських країнах.

3. У дисертації у третьому розділі достатньо повно обґрунтовано методологічні підходи до професійної підготовки вчителя в умовах євроінтеграції: цілісний, системний, синергетичний, особистісний, аксіологічний, цивілізаційний, культурологічний, компетентнісний, праксеологічний. Бажано до цих наукових підходів додати середовищний підхід, оскільки у роботі велику увагу приділено проблемі модернізації освітнього процесу в умовах оптимізації інформаційного середовища педагогічного університету (підрозділ 4.2.) та створенню інклюзивного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами (підрозділ 4.4.).

4. Розглянуті у дисертаційному дослідженні напрями поглиблення міжнародної співпраці університету (підрозділ 4.1.), спрямованої на забезпечення європейського вектору розвитку педагогічної освіти та академічної мобільності відповідають вимірам глобалізаційного світу. Водночас вважаємо за доцільне підкреслити необхідність більш поглибленого аналізу праць Григорія Хоружого, колишнього посла у Ватикані, який одним із перших проаналізував проблему мобільності у контексті компаративістики й обґрунтував прогностичне бачення цієї надважливої проблеми.

5. У підрозділі 4.4 проблему підготовки педагогів до створення інклюзивного освітнього середовища для дітей з особливими освітніми потребами авторка розглядає у контексті процесу інтенсифікації. На наш погляд, акцент на «інтенсифікацію» не є доречним. Цей складний

міждисциплінарний процес варто розглядати не як прискорений, а як такий, що потребує комплексу науково-методичного забезпечення та відповідної матеріальної бази.

6. У 5 розділ, в якому представлено результати перевірки ефективності системи вдосконалення підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції бажано представити результати динаміки якісних показників успішності майбутніх педагогів у процесі експериментальної роботи.

7. Визначаючи перспективи розвитку аналізу професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах глобалізаційних та євроінтеграційних процесів (підрозділ 5.4.), на нашу думку, було б доцільно обґрунтувати методологічні засади розвитку різних категорій науково-педагогічних працівників університету більш детально, оскільки це є однією з головних ідей підготовки педагога нової генерації.

Проте вказані зауваження не применшують актуальності та значимості докторської дисертації Лазаренко Н.І. Робота виконана на високому науково-теоретичному рівні, є актуальною, завершеною і самостійною. Автореферат і наукові публікації відображають основний зміст дисертації. Робота містить нові як теоретичні, так і практичні результати, що в сукупності є суттєвими для вирішення проблеми професійної підготовки майбутнього вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції. Аналіз дисертаційної роботи та автореферату дає підставу зробити такий висновок.

Висновок. Дисертаційна робота Лазаренко Н.І. на тему «Тенденції професійної підготовки вчителя в педагогічних університетах України в умовах євроінтеграції» за актуальністю, науковим рівнем, науковою обґрунтованістю, достовірністю, практичною значущістю, якістю оформлення та повнотою викладу відповідає вимогам пунктів 9, 10, 12, 13, «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів № 656 від 24.07.2013 р., зі змінами та доповненнями згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 656 від 19.08.2015 р., № 1159 від 30.12.2015 р., № 567 від 27.07.2016 р. щодо докторських дисертацій, її автор Лазаренко Наталія Іванівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент
О. А. ДУБАСЕНЮК,

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри педагогіки, професійної освіти
та управління освітніми закладами
Житомирського державного університету
імені Івана Франка

С. І. Іванюк
заслужено
професор з
літ. науки
к. е. н. і. ф.

наукова
робота

Богдан Т.В.